

Bacheloroppgave

**Pedagogisk leders rolle i å fremme barns
sosiale kompetanse**

Barnehagelærerutdanning

2020

Antall ord: 10646

HØGSKULEN
I VOLDA

Forord

Å skrive denne bacheloroppgaven har vært både spennende og veldig lærerikt. Samtidig har det også vært utfordrende og slitsomt.

En av utfordringene jeg møtte på i denne prosessen, var stengte barnehager i forbindelse med Covid-19, som førte til at jeg måtte finne en alternativ måte å samle inn data på. I kombinasjon med stengte biblioteker, så det en liten stund veldig mørkt ut. Heldigvis åpnet Nasjonalbiblioteket opp for at blant annet studenter skulle få tilgang til nettbiblioteket, noe jeg er utrolig takknemlig for.

Gjennom denne studien ønsket jeg å få innsikt i og kunnskap om pedagogisk leders rolle i å fremme barns sosiale kompetanse, som jeg kunne ta med meg videre inn i mitt arbeid i barnehagen. Dette målet opplever jeg at jeg har nådd, og jeg føler meg tryggere på at jeg som fremtidig pedagogisk leder, har den kunnskapen jeg behøver for å bidra til å fremme barns sosiale kompetanse.

I den sammenheng vil jeg takke informantene mine, som har bidratt med sine opplevelser og erfaringer med å fremme sosial kompetanse i barnehagen. Samt en stor takk til min veileder, som har kommet med gode og konstruktive tilbakemeldinger og råd.

I tillegg vil jeg takke familien min, for å ha støttet og oppmuntret meg gjennom denne prosessen.

Innholdsliste

Forord	1
Innholdsliste	2
Sammendrag.....	4
1.0 Innledning.....	5
2.0 Kunnskapsgrunnlag.....	7
2.1 Politiske styringsdokument.....	7
2.2 Tidligere forskning.....	8
2.3 Sosial kompetanse.....	9
2.4 Pedagogisk ledelse	11
2.5 Voksenrollen	12
2.6 Systemperspektiv og individperspektiv.....	13
2.7 Kartlegging.....	13
3.0 Metode	15
3.1 Valg av metode	15
3.2 Valg av informanter	16
3.3 Spørreskjema.....	17
3.4 Gjennomføring av datainnsamling.....	18
3.5 Analyse av data	19
3.6 Metodekritikk.....	20
3.6.1 Relevans og pålitelighet.....	20
3.6.2 Generalisering	22
3.7 Etiske vurderinger	22
4.0 Presentasjon av data.....	23
4.1 Organisering av barnegruppa.....	23
4.2 Arbeid med barna.....	24

4.3 Samarbeid med personalet	26
5.0 Drøfting	28
5.1 Organisering av barnegruppa.....	28
5.2 Sosiale ferdigheter	30
5.3 Voksenrollen	32
5.4 Samarbeid med personalet	33
6.0 Avslutning.....	35
7.0 Litteraturliste.....	37
8.0 Vedlegg	40
Vedlegg 1: Informasjons- og samtykkeskjema	40
Vedlegg 2: Spørreskjema.....	44

Sammendrag

Tittelen på denne studien er *Pedagogisk leders rolle i å fremme barns sosiale kompetanse*. Formålet er å undersøke den pedagogiske lederens rolle i arbeidet med å fremme sosial kompetanse blant barna på sin avdeling eller base, med fokus på det allmennpedagogiske. Problemstillingen for studien er:

Hvordan kan pedagogisk leder bidra til å fremme barns sosiale kompetanse?

I studien utdypes begrepene sosial kompetanse og pedagogisk ledelse og hva disse kan innebære. I forbindelse med å fremme sosial kompetanse tar studien for seg voksenrollen, med vekt på den autoritative voksenstilen. Studien er begrenset til å gjelde det allmennpedagogiske, og i den sammenheng beskrives kartleggingsprosessen, samt systemperspektiv og individperspektiv. Gjennom ulike politiske styringsdokumenter, synliggjøres også viktigheten av å arbeide med dette temaet i barnehagen.

For å undersøke problemstillingen blir det benyttet en kvalitativ tilnærming, med kvalitativt spørreskjema som metode. Tre pedagogiske ledere fra ulike barnehager deltar som informanter, og datainnsamlingen gjennomføres skriftlig på grunn av stengte barnehager i forbindelse med Covid-19.

Datamaterialet og drøftingen viser at det er flere faktorer som kan være aktuelle i forbindelse med å fremme sosial kompetanse, men at flere av disse går inn i hverandre. Derimot er det to faktorer som skiller seg ut, siden de omfatter flere av de andre faktorene. Disse er personalsamarbeid og systemperspektiv.

1.0 Innledning

I denne studien vil jeg undersøke temaet sosial kompetanse. I Rammeplanen beskrives sosial kompetanse som en forutsetning for å fungere godt sammen med andre, og at det omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill (Kunnskapsdepartementet, 2017, s22). På bakgrunn av dette opplever jeg at det vil være viktig å ha kunnskap om temaet, for å kunne bidra til å fremme barns sosiale kompetanse.

En annen grunn til at jeg vil undersøke dette temaet, er erfaringer fra spesielt en praksisperiode. I løpet av denne praksisperioden fortalte praksislæreren blant annet om hvordan de arbeidet med sosial kompetanse på avdelingen. Jeg fikk inntrykk av at de fleste tiltakene omfattet hele barnegruppa, og handlet mest om det allmennpedagogiske. Gjennom egne erfaringer i praksis og gjennom samtaler med praksislærer, fikk jeg også inntrykk av at disse tiltakene hadde bidratt til å fremme barnas sosiale kompetanse. Dette førte til at jeg fikk noe innsikt i hvordan en pedagogisk leder kan bidra til å fremme sosial kompetanse i barnegruppa. Samtidig opplevde jeg at disse erfaringene førte til at jeg ble interessert i å få større innsikt i og kunnskap om pedagogisk leders rolle i forbindelse med dette. Dette er innsikt og kunnskap som jeg tror jeg vil ha stor nytte av videre i mitt arbeid i barnehagen.

Problemstillingen jeg undersøker i denne studien er:

Hvordan kan pedagogisk leder bidra til å fremme barns sosiale kompetanse?

For at studien ikke skal bli for omfattende har jeg valgt å kun vektlegge det allmennpedagogiske i undersøkelsen av denne problemstillingen. I Rammeplanen (2017, s.40) står det at det allmennpedagogiske tilbudet i barnehagen skal tilpasses barnas behov og forutsetninger, også for barn som har behov for ekstra støtte. I denne studien har jeg tatt utgangspunkt i at det allmennpedagogiske innebærer alt arbeidet på en avdeling eller base, som ikke kan defineres som spesialpedagogisk.

I faglitteraturen er det gjort mange forsøk på å definere sosial kompetanse, men så langt har ingen av definisjonene fått allmenn oppslutning (Ogden, 2015, s.228).

Ogden (2015, s.228) beskriver sosial kompetanse som «å integrere tanker, følelser og atferd for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner». Det er denne definisjonen jeg har valgt å ta utgangspunkt i, siden den samsvarer noe med det som står i Rammeplanen (2017). I kunnskapsgrunnlaget vil jeg se nærmere på denne definisjonen, og se på ulike dimensjoner som kan beskrive innholdet i sosial kompetanse.

I forbindelse med pedagogisk ledelse vil jeg ta utgangspunkt i Skogen (2013, s.26-27) sin definisjon på ledelse, hvor det står at lederen organiserer og gjennomfører arbeidet gjennom kommunikasjon med personalet, med hensikt om å nå visse mål. Ledelse er et stort tema, og i denne studien vil jeg legge vekt på organisering av hverdagen, arbeidet opp imot barna, samt samarbeid med personalet. I kunnskapsgrunnlaget vil jeg utdype begrepet ledelse, og se på hva den pedagogiske lederens rolle kan innebære.

I denne studien vil jeg først se på hva ulike styringsdokumenter sier om sosial kompetanse, pedagogisk ledelse og det allmennpedagogiske tilbudet, og presentere tidligere forskning som er relevant for min problemstilling. Jeg vil også se nærmere på begrepene sosial kompetanse og pedagogisk ledelse. I forbindelse med å fremme sosial kompetanse vil jeg se på voksenrollen med fokus på den autoritative voksenstilen. Jeg vil også se på kartlegging, samt systemperspektiv og individperspektiv, som kan knyttes til tilpassing av det allmennpedagogiske tilbudet.

For å samle inn datamateriale til denne studien har jeg brukt en kvalitativ tilnærming. I metodekapittelet vil jeg beskrive metoden jeg har benyttet, og begrunne og vurdere valget av metoden. Jeg vil også beskrive prosessen før, under og etter innsamlingen av datamaterialet, samt hvilke utfordringer jeg møtte på.

Videre vil jeg presentere funn fra datamaterialet jeg har samlet inn, og deretter drøfte dette med utgangspunkt i kunnskapsgrunnlaget. I avslutningen vil jeg oppsummere funnene fra drøftingen og presentere konklusjonen, hvor jeg svarer på problemstillingen min.

2.0 Kunnskapsgrunnlag

I dette kapitlet vil jeg presentere utdrag fra ulike styringsdokumenter og tidligere forskning. Jeg vil også utdype begrepene sosial kompetanse og pedagogisk ledelse, og presentere faglitteratur og teoriperspektiver som kan bidra til å belyse min problemstilling.

2.1 Politiske styringsdokument

Som jeg nevnte innledningsvis står det i Rammeplanen (2017, s.22) at sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre, og at det omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. Det nevnes også at barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.11). Alle barna skal kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og å være i positivt samspill med voksne og barn, og barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.22-23).

Med tanke på det allmennpedagogiske tilbudet nevnes det i Rammeplanen (2017, s.40) at dette skal tilpasses barnas behov og forutsetninger, og at dette også gjelder for barn som har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder.

I Stortingsmeldingen om Kvalitet i barnehagen (2009, s.76) står det at barnehagens fysiske og psykososiale miljø må legges til rette slik at alle barn får gode muligheter for lek og læring. I den sammenheng nevnes det blant annet at barnegruppens størrelse og sammensetning kan påvirke mulighetene til å gi alle barn et godt pedagogisk tilbud (Kunnskapsdepartementet, 2009, s.76-77).

I Rammeplanen (2017, s.16) står det også at den pedagogiske lederen har ansvar for å veilede, og for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom dette arbeidet.

2.2 Tidligere forskning

Bleken (2005, s.63) viser til en undersøkelse som ble gjennomført av Norsk Lærerlag (2000) (nå Utdanningsforbundet), hvor den pedagogiske lederfunksjonen blir delt inn i seks underpunkter. Ifølge disse seks punktene handler pedagogisk ledelse om organisering og planlegging av det pedagogiske arbeidet, og om rådgivning og veiledning av personalet. Det handler om å ha kontakt med barnas foreldre eller foresatte, og å drive pedagogisk utviklingsarbeid, stimulere til nytenkning og gå gjennom faglitteratur. I tillegg innebærer det å evaluere og kontrollere det pedagogiske arbeidet, samt å observere enkeltbarn og barnegruppa etter behov (Bleken, 2005, s.63).

Med tanke på sosial kompetanse har jeg sett på en rapport som kan bidra til å belyse problemstillingen min. Med utgangspunkt i data fra det longitudinelle prosjektet *Barns sosiale utvikling*, ved Atferdssenteret (nå NUBU), har Zachrisson, Backer-Grøndahl, Nærde og Ogden skrevet en rapport hvor de undersøker sammenhengen mellom barns utvikling ved tre års alder og: 1) bruk av barnehage; 2) ulike strukturelle kvalitetsindikatorer i barnehagene (Zachrisson, Backer-Grøndahl, Nærde & Ogden, 2012, s.2-3). Zachrisson et al. (2012, s.17) konkluderer med at det ikke er forskjeller i sosial kompetanse og atferdsproblemer hos barn som går og ikke går i barnehage ved tre års alder. De viser også til bekymringene som reises i NOU 2012:1 i forbindelse med at store barnegrupper og oppløsning av småbarngrupper kan være uheldig for barna, og skriver at rapporten gir empirisk støtte til dette (Zachrisson et al., 2012, s.17).

2.3 Sosial kompetanse

Innledningsvis nevnte jeg at jeg i denne studien vil ta utgangspunkt i Ogden (2015) sin definisjon på sosial kompetanse:

Sosial kompetanse handler om å integrere tanker, følelser og atferd for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. Den fører til en realistisk oppfatning av egen kompetanse, sosial mestring på kort og lang sikt, sosial aksept og personlige vennskap. (s.228)

Ogden (2015, s.229) hevder at sosial kompetanse har tre dimensjoner, den kognitive, den emosjonelle og atferdsdimensjonen. Disse dimensjonene blir også nevnt i definisjonen, som tanker, følelser og atferd (Ogden, 2015, s.228). Ifølge Ogden (2018, s.3) handler den kognitive dimensjonen om hvilken kunnskap eller erfaringer barn har når de mottar og tolker sosiale signaler, og om å løse problemer, ta beslutninger og å sette seg mål. Den emosjonelle dimensjonen dreier seg om hvilke følelser, holdninger og motiver som aktiveres når vi møter andre mennesker, og at barn i ulik grad er i stand til å regulere følelsene sine i sosiale situasjoner. Atferdsdimensjonen handler om hvordan barn omsetter sosiale beslutninger i praksis, med tanke på at barn både må kunne og ha lyst til å benytte sine sosiale kunnskaper i praksis (Ogden, 2018, s.3).

Ogden (2018, s.3) skriver også at i tillegg til de tre dimensjonene som er nevnt ovenfor, er det vanlig å skille mellom sosiale innholds-dimensjoner, og viser i den sammenheng til Gresham og Elliotts (1990) dimensjoner. Elliott og Gresham (2002, s.13) har tatt utgangspunkt i 43 sosiale ferdigheter som lærere og foreldre i USA vurderte som sosialt viktige, og delt de inn i de 5 ferdighetsdimensjonene samarbeid, selvkontroll, selvhevdelse, ansvarlighet og empati. Samarbeid beskrives som å kunne dele, hjelpe og følge regler og beskjeder, og innebærer ferdigheter knyttet til lek og arbeid, samt samhandlingsferdigheter. Selvkontroll handler om å kunne vente på tur, inngå kompromisser og reagere egnet på erting, samt om evne til konfliktløsning og mestring av sinne. Selvhevdelse innebærer å kunne be om informasjon, å kunne presentere seg og å reagere på andres handlemåte. Dette viser seg i evnen til å melde seg frivillig og til å delta, samt i samtaleferdigheter.

Ansvarlighet innebærer å kunne kommunisere med voksne og å ha respekt for andres eiendeler og arbeid. Empati handler om omtanke og respekt for andres følelser og synspunkter, som innebærer ferdigheter i aktiv lytting, og i å gi positiv tilbakemeldinger (Elliott & Gresham, 2002, s.13, s.18).

Også Lamer (2014, s.20-21) har delt begrepet sosial kompetanse inn i fem delområder: Empati og rolletaking, prososial atferd, selvkontroll, selvhevdelse, og lek, glede og humor. Selv om disse har noen likheter med Elliott og Gresham (2002) sine 5 ferdighetsdimensjoner, har Lamer (2014, s.20) basert seg mer på norsk og nordisk kulturs syn på barn og barndom i beskrivelsen av innholdet i sosial kompetanse. Derfor vil jeg også beskrive innholdet i disse delområdene. Empati og rolletaking handler om evne til innlevelse i andres følelser, og til å sette seg inn i andres situasjon, og det er viktig at personalet gjenkjenner, anerkjenner og oppmuntrer barnas evner i forbindelse med dette (Lamer, 2014, s.23-24). Prososial atferd innebærer positive holdninger og handlinger, som å hjelpe, oppmuntre, dele, inkludere, trøste, være omtenksum og vise omsorg (Lamer, 2014, s.20). Arbeid med å fremme prososial atferd i barnehagen, kan bidra til at det utvikles et inkluderende og positivt gruppeklima med trivsel, trygghet og positive opplevelser for alle (Lamer, 2014, s.25). Selvkontroll beskrives som å utsette egne behov og ønsker ved turtaking, inngå og innordne seg etter kompromisser og felles avgjørelser, følge regler og håndtere konflikter. Selvhevdelse dreier seg om å hevde seg selv og sine egne meninger og interesser, stå imot gruppepress, være aktiv, deltakende og medvirkende i fellesskapet, samt å ta initiativ til og delta i samtaler, lek og aktiviteter (Lamer, 2014, s.21). I delområdet selvhevdelse fremheves også betydningen av at alle barn har rett til å bli sett, hørt og forstått (Lamer, 2014, s.27). Lek, glede og humor innebærer å kunne skille lek fra annen aktivitet, tre inn og ut av leken, kunne late som og å tolke lekesignaler, la seg rive med og føle glede, og kunne glede seg over sin egen og andres mestring (Lamer, 2014, s.21).

Ifølge Ogden (2018, s.2) er sosiale ferdigheter viktige komponenter i sosial kompetanse, men samtidig er sosial kompetanse mer enn bare summen av sosiale ferdigheter. Det innebærer også kunnskap om når, hvor og hvordan en skal ta i bruk disse ferdighetene for å nå sosiale mål (Ogden, 2018, s.2). Samtidig kan også motivasjon påvirke bruken av sosiale ferdigheter, som vil si at læring av sosiale ferdigheter ikke er noen garanti for at de tas i bruk (Ogden, 2015, s.243).

2.4 Pedagogisk ledelse

Skogen (2013, s.26) har sett på ulike definisjoner av ledelse, og kommet fram til at arbeidet til en leder er tredelt ved at lederen skal planlegge og utføre arbeidet sammen med personalgruppen for å oppnå visse mål. Ut ifra dette definerer Skogen (2013) ledelse på denne måten:

En leder organiserer og gjennomfører arbeidet i en organisasjon gjennom å kommunisere med personalet. Gjennom forståelse for mellommenneskelige relasjoner, problemløsning, pedagogisk utvikling, løsning av administrative oppgaver og samspill påvirker og motiverer lederen personalgruppen.

Hensikten med å organisere og gjennomføre arbeidet er å nå visse mål. (s.26-27)

Denne definisjonen ser ut til å handle om ledelse generelt, og jeg vil derfor også se på hva den pedagogiske lederen sin rolle kan innebære.

I definisjonen av ledelse nevnes blant annet at organisering og gjennomføring av arbeidet skjer gjennom kommunikasjon med personalet (Skogen, 2013, s.26-27). Gotvassli (2013, s.80) skriver at kommunikasjon er en viktig faktor i enhver form for lederskap, og at i barnehagen hvor man jobber tett på hverandre, er det viktig at kommunikasjonsprosessen fungerer godt. Kommunikasjon kan også være en kilde til motivasjon og trivsel, og et sentralt ledd i å skape trivsel og trygghet er å gi konstruktive tilbakemeldinger på medarbeidernes arbeid (Haugen & Skogen, 2013, s.114). I den sammenheng vil jeg også nevne veiledning. Gotvassli (2013, s.81) skriver at veiledning er et viktig hjelpemiddel i det pedagogiske arbeidet i barnehagen, og at god kommunikasjon og lytting er svært viktig i forbindelse med dette. Hensikten med veiledning er at veisøkeren skal tilbys mulighet for både læring og utvikling, og gjennom refleksjon i veiledningen kan man bli bevisst på egne ressurser og muligheter, og bli i stand til å anvende kunnskap på andre måter (Mørreaunet, 2014, s.151,153).

Børhaug og Lotsberg (2016, s.67) skriver at pedagogisk ledelse kan gjelde pedagogiske aspekter ved det meste av barnehagehverdagen, siden det

pedagogiske kan sees som en integrert del av det som skjer i løpet av dagen, hvor læring og utvikling skjer i mye av det barna opplever.

2.5 Voksenrollen

Ifølge Lamer (2014, s.15) kan både styrker og svakheter i sosial kompetanse intensiveres gjennom samspillet mellom barn, og at det derfor er viktig at de voksne aktivt hjelper barna med å endre uheldige samspillsmønstre. Samtidig kan passivitet blant personalet bidra til å skape, opprettholde og tillate negative og ekskluderende relasjoner mellom barna, og sosiale forskjeller kan dermed forsterkes snarere enn utjevnes (Lamer, 2014, s.15). På bakgrunn av dette, vil jeg se litt på voksenrollen i forbindelse med sosial kompetanse.

Størksen (2014, s.94) skriver at de voksne i barnehagen er viktige aktører i barnas sosiale miljø, med tanke på at de har gode muligheter til å stimulere barnas sosiale utvikling og -kompetanse. I forbindelse med å fremme sosial kompetanse i barnehagen, nevner Størksen (2014, s.95) den autoritative voksne, ved at voksne i barnehagen som tar i bruk denne stilen har gode sjanser for å veilede barn til positiv atferd. Roland (2014, s.474) viser til Baumrinds (1991) modell om oppdragsstiler, som har en relasjonsakse og en kontrollakse, hvor den autoritative voksenstilen innebærer å kombinere relasjonsbygging til barna med læring av grenser og normer. Relasjonsbygging handler om etablering av relasjoner som er preget av varme, forståelse og positiv perspektivtaking, og innebærer at den voksne viser interesse, er til stede og gir positive tilbakemeldinger til barna (Roland, 2014, s.474-475). Den voksne vil da utgjøre en positiv modell for barna som skaper trygghet og trivsel. Når det kommer til kontroll, handler dette om hvordan de voksne formidler grenser og krav i samspill med barna, og at disse skal formidles på en måte som viser respekt for barnet, og skal være preget av varme (Roland, 2014, s.475). Roland (2014, s.475) legger også vekt på at personalet må utøve voksenrollen på en konsistent måte, og at personalet derfor må reflektere og samarbeide for å iverksette balansegangen mellom kontroll og relasjon som den autoritative voksenstilen innebærer.

2.6 Systemperspektiv og individperspektiv

Som jeg skrev tidligere, skal det allmennpedagogiske tilbudet tilpasses barnas behov og forutsetninger (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.40). Om barnehagen skal akseptere alle barna ut fra den enkeltes forutsetninger, kan dette innebære at barnehagen må ha et systemperspektiv, i motsetning til et individperspektiv (Pedersen, 2015, s.151).

Individperspektivet legger vekt på individualisert tilpasning basert på barnas ulike behov og forutsetninger (Overland, 2015, s.1). Det har fokus på det enkelte barnet, og vektlegger årsaksforklaringer knyttet til barnets egenskaper. Systemperspektivet har fokus på systemet rundt barnet og hvilke relasjoner barnet er en del av, samt fokus på læringsmiljøet og et romslig og inkluderende fellesskap for hele barnegruppa (Pedersen, 2015, s.151-152). Det tar utgangspunkt i det kollektive og det sosiale fellesskapet, og at det er en rekke forhold som kan påvirke barnas atferd og utvikling i positiv eller negativ retning. Blant annet kan relasjoner mellom barn eller mellom barn og voksne, samarbeid med hjemmet, forutsetninger ved barna eller miljøet i barnehagen, være sentrale forhold i denne sammenheng (Overland, 2015, s.2). Overland (2015, s.2-3) hevder at disse to perspektivene ikke utelukker hverandre, men at systemperspektivet i stor grad omfatter individperspektivet, og at systemperspektivet derfor bør anvendes for å tilpasse tilbudet for alle barna.

2.7 Kartlegging

For å kunne tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet ut ifra barnas ulike behov og forutsetninger, vil det være viktig å ha kjennskap til disse behovene og forutsetningene, og i den forbindelse kan kartlegging være aktuelt.

Kartlegging bør inngå som en del av det helhetlige pedagogiske arbeidet i barnehagen, og en av hovedintensjonene er å skaffe grundig informasjon om enkeltbarn og barnegruppen som grunnlag for dette arbeidet. Det kan beskrives som en sirkulær prosess med fire områder for arbeidet: kartlegging, faglig vurdering, gjennomføring av tiltak og evaluering (Lyngseth, 2014, s.315). Kartleggingen kan være en del av det allmennpedagogiske arbeidet, eller av et spesialpedagogisk

arbeid, og det bør gjøres et bevisst valg om hva som skal kartlegges, hvorfor kartlegge og hvordan gjennomføre det (Lyngseth, 2014, s.316). Faglige vurderinger blir utarbeidet gjennom diskusjoner og felles refleksjoner i personalgruppen, med utgangspunkt i dokumentasjonen fra kartleggingen (Lyngseth, 2014, s.315). De faglige vurderingene av kartleggingsarbeidet kan synliggjøre behov for ulike tiltak, som kan være både på gruppenivå og individbasert, og kan handle om justeringer og tiltak som kan karakteriseres som primær- eller allmennforebyggende (Lyngseth, 2014, s.308, s.318). I evalueringsprosessen ser man på hvordan tiltakene har fungert for enkeltbarn, barnegruppa og det helhetlige pedagogiske opplegget i barnehagen, i tillegg til å vurdere eventuelle behov for ny kartlegging (Lyngseth, 2014, s.318-319).

3.0 Metode

Ifølge Dalland (2017, s.51) forteller metoden noe om hvordan vi går til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap. I dette kapittelet vil jeg beskrive, begrunne og vurdere de metodiske valgene jeg har tatt. Jeg vil også beskrive prosessen før, under og etter gjennomføringen av datainnsamlingen, samt utfordringer jeg møtte på i denne prosessen.

3.1 Valg av metode

For å undersøke hvordan den pedagogiske lederen kan bidra til å fremme barns sosiale kompetanse, valgte jeg å bruke en kvalitativ tilnærming. En kvalitativ tilnærming ville gi meg mulighet til å gå i dybden og til å få større nærhet til feltet, i tillegg til at det kunne bidra til å få frem sammenhenger og helhet og til å formidle forståelse (Dalland, 2017, s.53). Siden jeg i denne studien ser på pedagogisk leders rolle, ønsket jeg både å få nærhet til feltet og å gå i dybden, og den kvalitative tilnærmingen var derfor mest hensiktsmessig for å svare på problemstillingen min.

Metoden jeg opprinnelig valgte, er kvalitativt intervju. Grunnen til at jeg valgte denne metoden er at jeg ønsket å få beskrivelser av pedagogiske ledere sine erfaringer med å fremme sosial kompetanse i barnehagen. En kvalitativ metode fanger opp meninger og opplevelser som ikke lar seg måle eller tallfeste, og ved å ta i bruk det kvalitative intervjuet kunne jeg også få tak i informantenes egne beskrivelser av situasjonene de befinner seg i (Dalland, 2017, s.52, s.65). Det kvalitative intervjuet ble dermed den mest egnede metoden for å svare på problemstillingen min.

Jeg hadde planlagt å gjennomføre intervjuene med personlig oppmøte i barnehagene, men dette ble ikke mulig på grunn av situasjonen i forbindelse med Covid-19. Derfor valgte jeg å gjennomføre datainnsamlingen ved at informantene svarte skriftlig på spørsmålene, som ble sendt via e-post. Dette førte til at innsamlingsmetoden min fikk noen likhetstrekk med postintervju, som kan benyttes i forbindelse med spørreskjemaundersøkelser, hvor informantene selv skriver svarene

sine i et spørreskjema (Dalland, 2017, s.124, s.126). Selv om spørreskjemaundersøkelser gjerne knyttes til en kvantitativ tilnærming, opplever jeg at metoden jeg benyttet har flest likhetstrekk med en kvalitativ tilnærming (Dalland, 2017, s.53). Blant annet benyttet jeg åpne spørsmål med vekt på at informantene skulle beskrive sine opplevelser og erfaringer fra barnehagen. Informantene fikk dermed svare fritt og åpent, og jeg ville fortsatt ha mulighet til å gå i dybden og fange opp meninger og opplevelser som ikke kan måles og tallfestes, selv om jeg ikke fikk den nærheten til feltet som jeg ønsket (Dalland, 2017, s. 52-53). Siden jeg endte opp med å kombinere ulike metoder, vil jeg beskrive metoden jeg benyttet som et kvalitativt spørreskjema.

3.2 Valg av informanter

I valg av informanter, kunne jeg bruke et tilfeldig utvalg, eller ta et strategisk valg, som vil si at jeg velger personer med bestemte kunnskaper eller erfaringer (Dalland, 2017, s.74). Siden jeg opplever at sosial kompetanse er et tema mange barnehager og pedagogiske ledere legger vekt på, benyttet jeg et tilfeldig utvalg med tanke på dette. Med tanke på informantenes stilling i barnehagen og hvilken aldersgruppe de arbeidet med tok jeg derimot et strategisk valg, siden jeg ønsket informanter som arbeidet som pedagogiske ledere på storbarnsavdeling (3-6år). Bakgrunnen for at jeg valgte denne aldersgruppen er min egen førforståelse, med tanke på at barnas behov og forutsetninger kan endre seg med alderen, og at dette muligens kan påvirke de pedagogiske ledernes erfaringer. Siden jeg ønsket mest mulig sammenlignbare svar, ønsket jeg derfor kun informanter som arbeidet med de eldste barna i barnehagen.

For å finne informanter sendte jeg e-post til styrere og daglige ledere i ulike barnehager, hvor jeg presenterte prosjektet mitt og stilte spørsmål om det var pedagogiske ledere i deres barnehage som ønsket å stille som informant. Flere ga tilbakemelding om at de hadde videresendt dette til sine pedagogiske ledere. Etter hvert fikk jeg kontakt med tre pedagogiske ledere som ønsket å stille som informanter. Siden det kvalitative intervjuet blant annet kjennetegnes med å gå i

dybden, ønsket jeg ikke mer enn 3-4 informanter, og jeg opplever at de tre informantene bidro med mye data som jeg kunne benytte i denne studien.

I denne studien benevner jeg informantene som informant 1, 2 og 3, for å opprettholde deres anonymitet.

Informant 1 er utdannet barne- og ungdomsarbeider, og har arbeidet i barnehage i til sammen 35 år. Hun har arbeidet som pedagogisk leder i til sammen 6 år.

Informant 2 er utdannet barnehagelærer og har arbeidet 3 år i barnehage. 1 år som barnehagelærer og snart 2 år som pedagogisk leder.

Informant 3 er utdannet barnevernspedagog og har videreutdanning innen blant annet småbarnspedagogikk og barnehagepedagogikk. Hun har arbeidet i barnehage i overkant av 7 år til sammen, og arbeidet som pedagogisk leder like lenge.

3.3 Spørreskjema

Da jeg endret innsamlingsmetode hadde jeg allerede begynt å lage en intervjuguide, og jeg benyttet derfor denne som utgangspunkt for å lage et kvalitativt spørreskjema. For å sikre at spørsmålene i spørreskjemaet skulle bidra til å gi meg svar som kunne være relevant for å svare på problemstillingen min, valgte jeg å opparbeide meg noe kunnskap om temaet før jeg utarbeidet spørreskjemaet (vedlegg 2).

Gjennom et intervju skal beskrivelser av spesifikke situasjoner og hendelsesforløp innhentes, og det skal gis mest mulig presise beskrivelser av opplevelser, følelser og handlinger (Dalland, 2017, s.69). Selv om jeg ikke fikk mulighet til å benytte intervju som metode, ønsket jeg likevel mest mulig utfyllende svar. Dette måtte jeg være bevisst på i utformingen av spørreskjemaet, og hovedvekten av spørsmålene satt derfor søkelys på informantenes opplevelser og erfaringer. I tillegg er det ofte nødvendig å stille utfyllende spørsmål for at beskrivelsene skal bli dekkende (Dalland, 2017, s.68). Siden jeg benyttet et spørreskjema, ville jeg ikke ha mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål, og jeg valgte derfor å ta med relevante oppfølgingsspørsmål til hovedspørsmålene.

Som jeg nevnte i forbindelse med mitt valg av metode fikk innsamlingsmetoden min noen likhetstrekk med postintervju, og jeg opplever derfor at noen av fordelene og ulempene med postintervju ble relevant for meg (Dalland, 2017, s.124). Blant annet ville jeg ikke ha mulighet til å forklare eller sikre at spørsmålene var forstått (Dalland, 2017, s.126). Jeg gjennomførte derfor en pilotundersøkelse, som innebærer å prøve ut spørsmålene på testpersoner, på en måte som ligner mest mulig på innsamlingsmetoden (Dalland, 2017, s.128). Pilotundersøkelsen viste at jeg måtte endre noen formuleringer som kunne misforståes, samt at jeg måtte tydeliggjøre hvilke spørsmål som skulle besvares. Den viste også at spørsmålene kunne gi svar som var relevante for å belyse problemstillingen min. Etter råd fra veileder valgte jeg å markere tydelig hvor svarene skulle skrives, siden disse skulle skrives direkte inn i spørreskjemaet. I tillegg valgte jeg å gi en kort beskrivelse av både sosial kompetanse og allmennpedagogiske tiltak som en innledning til spørreskjemaet, for å unngå misforståelser.

3.4 Gjennomføring av datainnsamling

Spørreskjemaet ble sendt til informantene via e-post som vedlegg, sammen med informasjons- og samtykkeskjemaet (vedlegg 1).

En av fordelene ved postintervju som var relevant for min studie, var at informantene fikk svare i sitt eget tempo og når det passet dem (Dalland, 2017, s.126). Da jeg sendte ut spørreskjemaet, var de fleste barnehager midt i planleggingen av gjenåpning etter å ha vært stengt på grunn av Covid-19. På bakgrunn av dette forventet jeg at informantene kanskje ville ha behov for å bruke litt lenger tid på å svare, enn om de ikke var i den situasjonen. To av informantene uttrykte også at de hadde mye å tenke på i forbindelse med situasjonen de var i.

Etter at jeg hadde fått svarene, måtte jeg spørre informant 1 om å utdype svarene sine. Det ville hun gjerne, men uttrykte et ønske om å utdype svarene via telefon, og vi ble enige om å gjennomføre det på den måten. Siden samtalen ble gjennomført via telefon, fikk jeg ikke mulighet til å ta opptak av samtalen, og jeg valgte dermed å ta notater istedenfor. Dette informerte jeg om under samtalen, med tanke på at de notatene jeg skrev ikke ville bli en direkte gjengivelse av det som ble sagt.

Før jeg kunne starte med analyseprosessen måtte jeg renskrive alle intervjuene, og siden informanten hadde skrevet svarene selv, var det kun behov for å rette opp eventuelle skrivefeil. Jeg valgte også å oversette til bokmål der det var nødvendig, blant annet for å opprettholde anonymiteten til informantene.

3.5 Analyse av data

I den kvalitative analyseprosessen er koding og kategorisering av datamaterialet kjerneaktiviteter, og i denne prosessen benyttet jeg meg av åpen koding som er inspirert av «grounded theory» (Nilssen, 2012, s.78). Ideen bak «grounded theory» er å utvikle nye ideer som har basis i datamaterialet, og det er tre kodefaser: åpen koding, aksial koding og selektiv koding (Nilssen, 2012, s.79). Ved å bruke åpen koding kunne jeg begynne å identifisere, kode og sette navn på de viktigste mønstrene i intervjuene (Nilssen, 2012, s.82). Etter å ha lest gjennom svarene flere ganger, begynte jeg å se hvilke koder som ville være aktuell å bruke. De fleste kodene var jeg allerede bevisst på siden jeg brukte de i spørreskjemaet, men noen koder oppdaget jeg underveis. Jeg samlet svarene fra alle informantene i ett dokument, og markerte teksten i ulike farger med utgangspunkt i hvilken kode den havnet inn under.

Videre begynte jeg å se etter sammenhenger mellom informantenes svar innad i kodene. Dette gjorde jeg på samme måte som tidligere, ved å samle teksten fra de enkelte kodene inn i ett dokument, og benytte fargekoder for å markere mønstrene som dukket opp. På den måten ble det enklere å se likheter og ulikheter mellom informantenes svar, og å se hva som kunne være relevant å ta med videre for å svare på problemstillingen min. I denne prosessen begynte jeg også å se sammenhenger mellom kodene, og begynte å utvikle kategorier som kunne bidra til å belyse problemstillingen min (Nilssen, 2012, s.85). Disse kategoriene tok jeg med meg videre som overskrifter i presentasjonen av datamaterialet.

3.6 Metodekritikk

Når studien min var gjennomført måtte jeg vurdere hvordan metoden fungerte, og hvordan den bidro til å belyse problemstillingen min, noe som blant annet innebærer selvkritikk (Dalland, 2017, s.55).

3.6.1 Relevans og pålitelighet

Et grunnleggende krav til datamaterialet er at det må være relevant for problemstillingen min (Dalland, 2017, s.60). Som jeg nevnte i innledningen, valgte jeg å begrense studien til å gjelde det allmennpedagogiske. Opprinnelig var det allmennpedagogiske inkludert i problemstillingen min, men underveis i studien bestemte jeg meg for å fjerne dette fra formuleringen. Dette bidro til at noe av datamaterialet ble mer relevant for å belyse problemstillingen. Tidligere skrev jeg om mitt valg av informanter. I tillegg til at datamaterialet må være relevant, må også valg av informanter være relevant (Dalland, 2017, s.60). Alle informantene i denne studien er pedagogiske ledere, og jeg opplever derfor at svarene deres er relevante for min problemstilling. Samtidig har alle informantene ulik utdanning, noe som kan ha påvirket hvordan de svarte på spørreskjemaet. Om jeg også hadde tatt et strategisk valg med tanke på hvilken utdanning informantene hadde, ville jeg kanskje ha fått andre svar.

Noe som kan påvirke relevansen av datamaterialet er spørsmålene informantene får (Dalland, 2017, s.60). Gjennomføringen av pilotundersøkelsen, ga meg inntrykk av at spørsmålene ville gi meg svar som var relevant for min problemstilling. Likevel viste det seg at noen av spørsmålene, blant annet et som handlet om foreldresamarbeid, ikke var like relevant som jeg hadde sett for meg. Dette kan ha sammenheng med min førforståelse, ved at jeg valgte å spørre om foreldresamarbeid i sammenheng med hva de pedagogiske lederne gjør for å fremme sosial kompetanse. Om jeg hadde stilt spørsmål om foreldresamarbeid i flere sammenhenger, ville jeg kanskje ha fått svar som var mer relevant for å svare på problemstillingen.

Førforståelse innebærer at selv om vi forsøker å møte et fenomen så forutsetningsløst som mulig, vil vi ikke unngå å ha tanker om det før vi undersøker

det (Dalland, 2017, s.58). Mine erfaringer fra praksisperioder og arbeid som vikar i barnehage har påvirket førforståelsen min om både sosial kompetanse og pedagogisk ledelse. I tillegg har jeg i løpet av barnehagelærerstudiet opparbeidet meg kunnskaper som blant annet har påvirket min førforståelse om pedagogisk ledelse. I begynnelsen av prosessen med å skrive kunnskapsgrunnlaget, opplevde jeg at denne førforståelsen påvirket hvilken faglitteratur jeg tok utgangspunkt i. Etter hvert som jeg gikk mer i dybden, fant jeg derimot faglitteratur og teoretiske tilnærminger som var mer relevant for å belyse min problemstilling. Jeg opplevde også at førforståelsen min påvirket hva jeg valgte å legge vekt på i utformingen av spørreskjemaet. Blant annet spørsmålene som handlet konkret om den pedagogiske lederens rolle. Der la jeg vekt på planlegging og organisering, personalsamarbeid og foreldresamarbeid, siden jeg opplever dette som viktige oppgaver for en pedagogisk leder.

I tillegg til at datamaterialet må være relevant, må det også samles inn på en måte som gjør at det er pålitelig, som innebærer at de ulike leddene i prosessen må være frie for unøyaktigheter. Noe som kan påvirke påliteligheten er blant annet om informanten misforstår spørsmålet eller jeg misforstår svaret, samt om meningsinnholdet endres ved renskriving (Dalland, 2017, s.60). Tidligere nevnte jeg at gjennomføringen av en pilotundersøkelse førte til at jeg endret formuleringen på noen av spørsmålene for å unngå misforståelser. Dette kan ha bidratt til at datainnsamlingen ble mer pålitelig enn om jeg ikke hadde gjort dette.

At informantene fikk skrive svarene sine selv kan også ha styrket påliteligheten av datainnsamlingen, siden meningsinnholdet i datamaterialet ikke ble påvirket av renskrivingsprosessen (Dalland, 2017, s.60). I noen tilfeller svarte derimot informantene med stikkord eller ufullstendige setninger, noe som førte til at det ble utfordrende å forstå hva de ville frem til. Dette kan ha påvirket påliteligheten av datainnsamlingen. Om jeg hadde brukt en annen innsamlingsmetode, ville jeg kanskje fått oppklart mulige misforståelser fra min side. Som jeg skrev tidligere, utdypet en av informantene svarene sine per telefon, hvor jeg noterte svarene underveis. Dette bidro til å styrke påliteligheten av datainnsamlingen, siden jeg fikk mer utdypende svar. Jeg fikk derimot ikke en direkte gjengivelse av det hun sa i løpet av samtalen. Om jeg hadde tatt lydopptak av samtalen, ville dette ha økt påliteligheten til datainnsamlingen.

3.6.2 Generalisering

I en kvalitativ studie handler generalisering om overførbarhet, som vil si at funnene også kan gjelde for andre barnehager og pedagogiske ledere (Bergsland & Jæger, 2014, s.80). I denne studien har jeg kun samlet inn data fra 3 pedagogiske ledere. Det finnes også andre tilnærminger til både sosial kompetanse og pedagogisk ledelse enn det jeg har presentert i denne studien. Det er likevel grunn til å tro at funnene fra denne studien kan være relevant for andre barnehager og pedagogiske ledere.

3.7 Etiske vurderinger

Forskningsetikk handler blant annet om å ivareta personvern og å sikre at informantene ikke blir påført skade eller unødvendige belastninger (Dalland, 2017, s.236). For å ivareta informantenes personvern, måtte jeg blant annet anonymisere navnene deres. Derfor benevnes de som informant 1, 2 og 3 i denne studien. Jeg måtte også være bevisst på å behandle datamaterialet og opplysningene om informantene konfidensielt. Etter at jeg hadde lagret svarene fra informantene på en låst datamaskin, ble derfor e-poster med svar slettet. På den måten kunne jeg være sikker på at det kun var jeg som hadde tilgang til dette.

Som jeg nevnte tidligere, sendte jeg et informasjons- og samtykkeskjema til informantene (vedlegg 1). Som utgangspunkt for dette skjemaet benyttet jeg en mal utviklet ved HVO og NSD. For å gi informantene nok informasjon om denne studien til å kunne gi et informert samtykke, skrev jeg blant annet en kort beskrivelse av formålet med studien og hvordan den skulle gjennomføres. Jeg opplyste om rettighetene deres og om hvordan jeg ville behandle datamaterialet og opplysninger om dem, samt om at det var frivillig å delta, og at de når som helst kunne trekke samtykket tilbake uten å oppgi årsak.

4.0 Presentasjon av data

I dette kapitlet vil jeg presentere funnene fra analyseprosessen som jeg opplever kan være relevant for å belyse problemstillingen min, og jeg vil benytte kategoriene fra den samme prosessen som overskrifter i dette kapitlet.

4.1 Organisering av barnegruppa

Med tanke på organiseringen av hverdagen i barnehagen og organiseringen av barnegruppa, nevner alle informantene at de deler barnegruppa inn i mindre grupper, og at de har gode erfaringer med dette. Både informant 2 og informant 3 nevner at de også er bevisst på hvordan de setter sammen gruppene. I forbindelse med dette skriver informant 2 at barna i gruppen skal gå godt sammen og ha gode relasjoner, samt at de kan være med på å løfte hverandre som en forutsetning for godt samspill. Informant 3 er opptatt av at barna skal ha noen å se opp til, og noen som kan se opp til dem.

I forbindelse med tilpassingen av det allmennpedagogiske tilbudet, nevner informant 2 og informant 3 også å organisere barna i mindre grupper. Informant 3 skriver at mindre grupper gir mulighet til å tilpasse innholdet i hva gruppen skal holde på med, og på den måten legge godt til rette for mestring og utvikling. Informant 2 nevner mer konkrete erfaringer i forbindelse med dette. Blant annet nevnes måltids-situasjonen, hvor de «stillere barna» får være sammen med en gruppe på et eget rom. De får dermed mindre personer og distraksjoner rundt seg, som fører til at «det blir mindre skummelt å by på seg selv». Hun nevner også at de setter opp små lekegrupper som får være på et eget rom. Hun legger vekt på at aktivitetene i lekegruppa skal basere seg på interessene til barnet som har behov for ekstra støtte, slik at barnet ønsker å delta, blir engasjert, og opplever glede og mestring.

Alle informantene skriver noe om hvilken betydning mindre grupper kan ha for barna. Informant 1 nevner blant annet at barna prater mer med hverandre. Informant 2 skriver at det bidrar til at det blir tid og rom for samtaler og utforskning sammen, og til

å sikre at alle barna får komme med innspill, blir hørt og sett. Informant 3 skriver at det fører til at leken varer lengre og er av bedre kvalitet, og at det blir enklere for barna å bli enige om en lek. Hun skriver også at det blir lettere for barna å hjelpe hverandre, løse oppgaver sammen og å løse konflikter.

I forbindelse med spørsmålene som handler om hvilke utfordringer informantene opplever, dreier mange av svarene seg om organiseringen av hverdagen. Alle informantene nevner ulike faktorer i hverdagen som påvirker arbeidet deres med å fremme sosial kompetanse. Informant 1 skriver at det er mange praktiske gjøremål i løpet av dagen, som kan avbryte det de holder på med. Hun skriver også at det ikke er alle tider på dagen det lar seg gjøre å organisere barna i mindre grupper, samt at mangel på personale kan føre til at de må ha barna i større grupper. Informant 2 nevner møter, plantid og mangel på personale som faktorer som påvirker arbeidet med å fremme sosial kompetanse. Det kan føre til at de ikke kan organisere barna i mindre grupper slik de ønsker, samt at noen dager ikke blir slik de har planlagt. Hun nevner også at det er tidspunkt på dagen som er preget av ulike rutiner, som gjør at barna må være i større grupper. Også informant 3 nevner møter, plantid og mangel på personale, og skriver at mangel på personale kan påvirke om de får gjennomført planer på en god måte.

4.2 Arbeid med barna

På spørsmål om hvilke erfaringer de pedagogiske lederne har med å fremme sosiale ferdigheter i barnegruppa, er det ulikt hva informantene legger vekt på.

Informant 1 skriver at barna får øve på å være høflig, og på måten de snakker med andre. De øver også på å skjønne forskjellen mellom tull og alvor. Hun skriver at de har fokus på at barna skal bli selvstendige, og i den sammenheng bruker barna i førskolegruppa å få ansvar for ulike oppgaver.

Informant 2 nevner at de arbeider med dette daglig, «også i uformelle læringssituasjoner». Hun går mer konkret inn på de fem sosiale ferdighetene som nevnes i sammenheng med spørsmålet. I forbindelse med samarbeid skriver hun blant annet at hun ofte ser de eldste barna hjelpe de som er yngre i gruppa.

Selvkontroll øver de på gjennom turtaking, og ved hjelp av mindre grupper som gir barna trygghet, får de mulighet til å hevde seg selv. Barna bruker også å få ulike ansvarsoppgaver, blant annet i forbindelse med matlaging. Empati arbeider de med i konfliktsituasjoner, hvor de hjelper barna til å forstå hvorfor andre barn føler seg trist, og til å sette seg inn i disse følelsene.

Informant 3 gir barna tid til å ordne opp i vanskelige situasjoner, og støtter og veileder barna i situasjonen. Hun drar frem garderobesituasjonen, hvor de arbeider med at barna skal bli selvstendig med påkledningen, og med at barna kan hjelpe hverandre. De jobber også med at barna skal uttrykke følelser og tanker når ting er vanskelig. I tillegg skriver hun at de arbeider med å følge rutiner.

Både på spørsmålene som handler om pedagogisk leders rolle og om arbeidet med barna, nevner alle informantene måten de voksne forholder seg til barna på, og betydningen av dette. Også på spørsmål som ikke spør konkret om dette.

Med tanke på dette nevner alle informantene støtte eller veiledning av barna. Informant 1 skriver at de er tett på barna og både observerer og veileder. Informant 2 skriver at når de voksne er i nærheten av barna er det lettere å ta tak i flere situasjoner hvor de kan veilede og støtte barna. Informant 3 utdyper litt mer hvilke situasjoner de voksne kan støtte og veilede barna i. Hun nevner blant annet at de voksne kan snakke med barna når noe er vanskelig, og veilede de i forbindelse med konfliktløsning.

Alle informantene nevner også betydningen av at de voksne ser og hører barna. Informant 1 skriver at de voksne må se det barna gjør, og vise barna at de ser det, samt at de må rose barna i positive situasjoner, og informant 2 skriver at den voksne må sikre at alle barna blir hørt og sett. Informant 3 skriver at den voksne må være en god voksen med tanke på lytting, kommunikasjon og tilbakemelding. Hun skriver også at den voksne må bekrefte barnets følelser og opplevelser, og samtidig hjelpe barnet til å regulere følelser og handlinger.

Noe alle informantene legger vekt på er betydningen av relasjonene mellom barn og voksne. Informant 1 nevner dette i sammenheng med mindre barnegrupper, og skriver at det å komme tett inn på barna fører til at barna blir tryggere på de voksne. De får god dialog, og barna kan fortelle om ting som er vanskelige eller om gleder de

har opplevd. Informant 2 skriver at barna er ulik og reagerer ulikt, og at det derfor er viktig med gode relasjoner mellom de voksne og barna. På den måten vet de hvordan de kan hjelpe barna på best mulig måte og på deres nivå når de møter motgang og utfordringer. Informant 3 skriver at den voksne må være en trygg havn som barna kan søke til, og at de voksne må sørge for å bygge tillit og tilknytning til barna som utgangspunkt for barnas videre utvikling og læring.

4.3 Samarbeid med personalet

Det er ulikt hvor utfyllende informantene skriver med tanke på personalsamarbeid, men alle nevner både møter og samarbeidet som skjer i hverdagssituasjoner.

Blant annet skriver alle informantene, i ulike sammenhenger, at de diskuterer enkeltbarn i møtesammenheng. Informant 1 og informant 2 nevner også at de observerer barna i det daglige, og at de går gjennom det de har samlet inn via kartlegging og observasjon i møtesammenheng. Blant annet benytter de seg av praksisfortellinger som de tar med seg videre inn i møter. Der samarbeider de med personalet for å finne ut hvordan de skal jobbe videre med det de har avdekket. Informant 1 skriver at de avtaler på avdelingsmøte hvordan de skal arbeide spesielt med enkeltbarna. Informant 2 skriver at de gjennomgår all kartlegging og observasjon på teammøter, hvor de utarbeider tiltak som de skal følge. Hun skriver at de også evaluerer og diskuterer de tiltakene de allerede har, og om de ser fremgang eller om de må fortsette med eller endre på tiltakene. Noen ganger tar de også med seg tiltak videre og gjør de til en del av rutinene i barnehagen.

Både informant 1 og informant 2 er opptatt av at tiltakene er noe personalet skal bli enige om sammen. Informant 1 skriver at hvordan de skal arbeide med enkeltbarna er noe de blir enige om på møtene sine, og at selv om personalet er litt forskjellige, prøver de likevel å bli enige og gjøre så godt de kan. Informant 2 skriver at de diskuterer og blir enige på teammøtene om hvilke tiltak de skal arbeide ut ifra. Samtidig nevner hun at det kan oppstå uenigheter om hva den beste løsningen vil være og om hvilke tiltak som bør settes i gang, eller at de kan mene at ulike tiltak vil løse den samme problemstillingen. De blir likevel enige på møtene om en løsning som alle skal arbeide ut ifra.

Informant 2 beskriver også sitt ansvar som pedagogisk leder i forbindelse med gjennomføringen av tiltakene. Hun skriver at det er viktig å passe på at alle gjør som de har blitt enige om og følger opp tiltakene, og at det er hennes ansvar at personalet gjennomfører de oppgavene de får.

På spørsmål om hvilket fokus de har på voksenrollen i forbindelse med personalsamarbeid, nevner alle informantene ulike møter. Både informant 1 og informant 2 utdyper også hvordan de arbeider med voksenrollen i møtesituasjonen. Informant 1 skriver blant annet at de både på personal- og avdelingsmøter diskuterer konkret hvordan de snakker med barna. Informant 2 skriver at de arbeider mye med voksenrollen både på personal- og teammøter med tanke på hva hver enkelt legger i voksenrollen, og at dette har bidratt til at de har fått en felles forståelse å arbeide ut ifra.

Med tanke på personalsamarbeid i forbindelse med voksenrollen, legger informantene også vekt på samarbeidet som skjer i løpet av dagen, og deres egen rolle i dette samarbeidet. Informant 1 skriver at hun fokuserer på det personalet gjør bra, ved å gi de ros og skryte av dem når det passer seg. I tillegg prøver hun å være et godt forbilde, og håper at hennes væremåte vil smitte over på både barn og voksne. Informant 2 knytter det til arbeidet med å sette deres felles forståelse ut i praksis, med tanke på at dette blant annet krever at personalet er åpne for gode og konstruktive tilbakemeldinger. Informant 3 skriver at hun gir personalet oppmuntring, ros og konstruktiv kritikk. I tillegg veileder hun personalet når det er behov for det, og er tilgjengelig for samtaler dersom personalet møter på utfordringer i forbindelse med et barn.

5.0 Drøfting

I dette kapitlet vil jeg drøfte funnene som jeg presenterte i det forrige kapitlet, opp imot de teoretiske perspektivene fra kunnskapsgrunnlaget.

5.1 Organisering av barnegruppa

Alle informantene i denne studien legger vekt på at de organiserer barna i mindre grupper i forbindelse med å fremme sosial kompetanse. I tillegg skriver både informant 2 og informant 3 at de er bevisst på hvordan de setter sammen gruppene. Dette kan sees i sammenheng med det som står i Stortingsmeldingen om Kvalitet i barnehagen (2009, s.76-77), om at barnegruppens størrelse og sammensetning kan påvirke mulighetene til å gi alle barna et godt pedagogisk tilbud. Det kan også knyttes til systemperspektivet. Dette perspektivet legger vekt på systemet rundt barnet og hvilke relasjoner barnet er en del av, samt på et romslig og inkluderende fellesskap for hele barnegruppa (Pedersen, 2015, s.151-152). Med tanke på at informantene legger vekt på organiseringen og sammensetningen av barnegruppa i forbindelse med å fremme sosial kompetanse, kan det dermed tyde på at de har et systemperspektiv.

Både informant 2 og informant 3 skriver at de også organiserer barna i mindre grupper i forbindelse med å tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet. Informant 2 nevner konkrete eksempler på hvordan de kan tilpasse tilbudet ved hjelp av mindre grupper, hvor de blant annet tar hensyn til barnas behov og interesser. Informant 3 skriver at de kan legge til rette for mestring og utvikling ved å tilpasse innholdet i hva gruppen skal holde på med. Dette kan igjen sees i sammenheng med systemperspektivet. I tillegg til at systemperspektivet legger vekt på forhold utenfor barnet som kan påvirke deres atferd og utvikling, omfatter det også i stor grad individperspektivet, som legger vekt på individualisert tilpasning basert på barnas ulike behov og forutsetninger (Overland, 2015, s.1-3). Med tanke på det informant 2 og informant 3 skriver om tilpassing, kan det se ut som de både tar hensyn til barnas behov og forutsetninger, samt forhold utenfor barna. Det kan derfor igjen tyde på at

de har et systemperspektiv. Å ha et systemperspektiv i forbindelse med tilpassingen av det allmennpedagogiske tilbudet kan knyttes til det Overland (2015, s.3) skriver, om at systemperspektivet bør anvendes for å tilpasse tilbudet for alle barna.

Å tilpasse tilbudet som informant 2 og informant 3 beskriver, gjennom å ta hensyn til barnas behov og interesser og tilpasse innholdet i hva gruppen skal holde på med, kan også sees i sammenheng med atferdsdimensjonen innen sosial kompetanse. Den handler om hvordan barna omsetter sosiale beslutninger i praksis, som kan påvirkes av barnas evne og lyst til å benytte sine sosiale kunnskaper (Ogden, 2018, s.3). Barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted hvor barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.11). Ved å tilpasse tilbudet ved hjelp av mindre grupper, kan det kanskje bidra til å skape både trygghet og utfordringer, som kan påvirke hvordan barna benytter sine sosiale kunnskaper.

Informantene nevner også hvilken betydning mindre barnegrupper har for barna. Blant annet at det gir bedre muligheter for samtaler og at alle barna får komme med innspill, blir sett og hørt, samt at det kan påvirke kvaliteten på leken. Siden informantene kun nevner positive virkninger av dette, kan det tyde på at mindre barnegrupper er positivt for barna og deres utvikling av sosial kompetanse. Dette kan sees i sammenheng med Zachrisson et al. (2012, s.17) sin konklusjon, som gir empirisk støtte til bekymringene som reises i NOU 2012:1, om at store barnegrupper kan være uheldig for barna. Det kan derfor tyde på at tilpassing av tilbudet ved hjelp av mindre grupper, vil være hensiktsmessig for å fremme barnas sosiale kompetanse.

Ifølge Norsk Lærerlag (2000) sin undersøkelse, som Bleken (2005, s.63) viser til, innebærer pedagogisk ledelse blant annet å organisere og planlegge det pedagogiske arbeidet. I definisjonen på ledelse nevnes også organisering, samt at hensikten med å organisere og gjennomføre arbeidet er å nå visse mål (Skogen, 2013, s.26-27). Selv om alle informantene skriver at de organiserer barna i mindre grupper, nevner de også utfordringer i hverdagen som kan føre til at de ikke kan gjennomføre alt som de ønsker eller planlegger. Det dreier seg om faktorer som kan være vanskelige å endre eller kontrollere, blant annet møter, plantid og mangel på personale. Informant 1 og informant 2 nevner i den sammenheng at de ikke alltid kan

organisere barna i mindre grupper. Dette kan tyde på at det finnes ulike faktorer i barnehagehverdagen som kan hindre arbeidet med å nå målet, som i dette tilfellet er å fremme sosial kompetanse.

5.2 Sosiale ferdigheter

På spørsmål om hvilke erfaringer informantene har med å fremme sosiale ferdigheter i barnegruppa, er det ulikt hva de legger vekt på og hvor utfyllende de svarer. En ting som derimot går igjen i beskrivelsen av hvordan de gjør dette, er at det hovedsakelig foregår i de hverdagslige og uformelle aktivitetene i barnehagen. Informant 2 nevner dette direkte, ved at de arbeider med dette daglig «også i uformelle lærings situasjoner». Dette kan sees i sammenheng med det Børhaug og Lotsberg (2016, s.67) skriver, om at det pedagogiske kan sees som en integrert del av det som skjer i løpet av dagen, hvor læring og utvikling skjer i mye av det barna opplever.

Både informant 1 og informant 3 skriver at de arbeider med at barna skal bli selvstendige. Og i den forbindelse nevner informant 3 blant annet påkledning i garderobesituasjonen hvor barna kan hjelpe hverandre. Selvstendighet kan knyttes til flere av ferdighetene som Elliott og Gresham (2002), og Lamer (2014) beskriver. Fokus på at barna kan hjelpe hverandre, kan derimot sees i sammenheng med det Elliott og Gresham (2002, s.13) beskriver som samarbeid, siden dette blant annet handler om å kunne hjelpe. Informant 2 nevner også at hun ofte ser de eldste barna i gruppa hjelpe de yngste barna, og knytter dette til samarbeid.

Samtidig kan det å hjelpe hverandre sees i sammenheng med det Lamer (2014, s.20) beskriver som prososial atferd, som innebærer positive holdninger og handlinger, blant annet å hjelpe og å være omtensksom. Beskrivelsen av prososial atferd kan også knyttes til det informant 1 skriver, om at barna får øve på å være høflig og på måten de snakker med andre.

Informant 2 og informant 3 nevner blant annet at de hjelper, støtter og veileder barna i vanskelige situasjoner eller konfliktsituasjoner. Informant 2 skriver at barna får hjelp i konfliktsituasjoner til å forstå hvorfor andre barn føler seg trist, og til å sette seg inn i disse følelsene. Informant 3 skriver at barna får støtte og veiledning i vanskelige

situasjoner, og at de arbeider med at barna skal uttrykke følelser og tanker når ting er vanskelig. Dette kan knyttes til Elliott og Greshams (2002, s.13) beskrivelse av empati, som handler om omtanke og respekt for andres følelser og synspunkter. Og til Lamers (2014, s.23) beskrivelse av empati og rolletaking, som handler om evne til innlevelse i andres følelser, og til å sette seg inn i andres situasjon.

Hjelp, støtte og veiledning i vanskelige situasjoner eller konfliktsituasjoner kan også sees i sammenheng med selvkontroll, som blant annet handler om å inngå kompromisser og å håndtere konflikter (Elliott & Gresham, 2002, s.13; Lamer, 2014, s.21). I forbindelse med selvkontroll nevner informant 2 at de også øver på dette gjennom turtaking. Dette samsvarer med beskrivelsen av selvkontroll, som også handler om å kunne vente på tur, og å utsette egne behov og ønsker ved turtaking (Elliott & Gresham, 2002, s.13; Lamer, 2014, s.21).

Informant 2 skriver at barna får mulighet til å hevde seg selv ved hjelp av mindre grupper som bidrar til å gi barna trygghet. Siden selvhevdelse blant annet handler om å hevde sine egne meninger og interesser, samt være aktiv og deltakende, er det mulig at tryggheten i mindre grupper kan bidra til dette (Lamer, 2014, s.21).

I definisjonen på sosial kompetanse står det at det handler om «å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner» (Ogden, 2015, s.228). I tillegg til sosiale ferdigheter, innebærer det dermed også kunnskap om når, hvor og hvordan barna skal ta i bruk ferdighetene, samt at de må ha motivasjon til å ta de i bruk (Ogden, 2018, s.2; Ogden, 2015, s.243). Det informantene skriver om hvordan de arbeider med å fremme sosiale ferdigheter, kan tyde på at det også kan bidra til å gi barna de kunnskapene og den motivasjonen de trenger for å ta i bruk disse ferdighetene. Blant annet ved at barna får øve, og at de voksne hjelper, støtter og veileder barna i det daglige. Motivasjonen kan muligens være avhengig av situasjonen barna befinner seg i. Kanskje kan uformelle læringssituasjoner preget av lek og samspill med andre barn, også motivere barna til å ta i bruk ferdighetene.

5.3 Voksenrollen

Informantene i denne studien legger også vekt på voksenrollen i arbeidet med å fremme sosial kompetanse. I den sammenheng nevner de støtte og veiledning av barna, at barna blir sett og hørt, samt betydningen av relasjoner mellom voksne og barn. Dette kan sees i sammenheng med at de voksne i barnehagen har gode muligheter til å stimulere barnas sosiale utvikling og sosiale kompetanse, siden de er viktige aktører i barnas sosiale miljø (Størksen, 2014, s.94). I Rammepplanen (2017, s.22-23) står det også at alle barna skal kunne erfare å være i positivt samspill med både voksne og barn.

Støtte og veiledning av barna kan knyttes til det Lamer (2014, s.15) skriver, om viktigheten av voksne som aktivt hjelper barna med å endre uheldige samspillsmønstre. Passive voksne kan derimot bidra til at sosiale forskjeller forsterkes snarere enn utjevnes (Lamer, 2014, s.15). Dette kan tyde på at voksne som aktivt hjelper barna, gjennom blant annet veiledning og støtte, kan bidra til å fremme barnas sosiale kompetanse. Det kan også vise viktigheten av å ta i bruk den autoritative voksenstilen, siden autoritative voksne har gode sjanser for å veilede barna til positiv atferd (Størksen, 2014, s.95).

Den autoritative voksenstilen kan også knyttes til at informantene legger vekt på betydningen av relasjonene mellom barn og voksne, samt at de voksne ser og hører barna. Denne voksenstilen innebærer å kombinere relasjonsbygging med læring av grenser og normer (Roland, 2014, s.474). Relasjonene må være preget av varme, forståelse og positiv perspektivtaking, og de voksne må vise interesse for barna, være til stede og gi positive tilbakemeldinger (Roland, 2014, s.474-475). At de voksne ser og hører barna kan knyttes til forståelse og å vise interesse for barna. I tillegg nevner informant 1 at de roser barna i positive situasjoner, og informant 3 nevner kommunikasjon og tilbakemelding, samt at de voksne må bekrefte barnas følelser og opplevelser. Dette kan sees i sammenheng med å gi positive tilbakemeldinger. Den autoritative voksenstilen innebærer også at grenser og normer skal formidles på en måte som viser respekt for barnet, og skal være preget av varme (Roland, 2014, s.475). At de voksne støtter og veileder barna, blant annet under konfliktløsning som informant 3 nevner, kan knyttes til denne måten å formidle grenser og normer på.

Dette viser at mye av det informantene legger vekt på i forbindelse med voksenrollen kan knyttes til den autoritative voksenstilen. Også Størksen (2014, s.95), legger vekt på den autoritative voksne i forbindelse med å fremme sosial kompetanse i barnehagen. Det kan derfor tyde på at det vil være viktig for en pedagogisk leder å ha fokus på denne voksenstilen i arbeidet med å fremme barnas sosiale kompetanse.

I likhet med det å organisere barna i mindre grupper, kan også informantenes fokus på voksenrollen sees i sammenheng med systemperspektivet. Dette perspektivet tar utgangspunkt i at det er flere forhold som kan påvirke barnas atferd og utvikling, blant annet relasjoner mellom barn og voksne (Overland, 2015, s.2). Med tanke på at alle informantene legger vekt på hvordan de voksne forholder seg til barna, kan også dette tyde på at informantene har et systemperspektiv.

5.4 Samarbeid med personalet

Det allmennpedagogiske tilbudet skal tilpasses barnas behov og forutsetninger (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.40). En av hovedintensjonene med kartlegging er å skaffe grundig informasjon om enkeltbarn og barnegruppa, som grunnlag for det pedagogiske arbeidet (Lyngseth, 2014, s.315). Og ifølge undersøkelsen som Bleken (2005, s.63) viser til, av Norsk Lærerlag (2000), innebærer pedagogisk ledelse blant annet å observere enkeltbarn og barnegruppa etter behov. Alle informantene nevner diskusjon av enkeltbarn i møtesammenheng. Informant 1 og informant 2 nevner også at de går gjennom kartlegging og observasjoner på møter, og samarbeider med personalet om hvordan de skal gå videre. De legger vekt på at personalet sammen skal bli enige om hvordan de skal arbeide og hvilke tiltak de skal arbeide ut ifra. Informant 2 nevner at de også evaluerer tiltak de har, og vurderer om de skal fortsette med eller endre disse. Noe av dette kan knyttes til beskrivelsen av kartlegging som en sirkulær prosess, som innebærer kartlegging, faglig vurdering, gjennomføring og evaluering (Lyngseth, 2014, s.315). Blant annet at faglige vurderinger utarbeides gjennom diskusjoner og felles refleksjoner, og kan synliggjøre behov for ulike tiltak (Lyngseth, 2014, s.315, s.318). Det informant 2 sier om evaluering av tiltak kan i tillegg sees i sammenheng med undersøkelsen fra Norsk

Lærerlag (2000) som Bleken (2005, s.63) viser til, hvor det nevnes at pedagogisk ledelse innebærer evaluering av det pedagogiske arbeidet. I Rammeplanen (2017, s.16) står det at den pedagogiske lederen også har ansvar for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet. Dette kan knyttes til det informant 2 skriver om at det er hennes ansvar å passe på at tiltakene de har blitt enige om blir fulgt opp av personalet. Det kan derfor tyde på at den pedagogiske lederen bør ta ansvar i forbindelse med å iverksette tiltak som kan fremme sosial kompetanse. I tillegg kan det tyde på at observasjon og kartlegging kan være hensiktsmessig med tanke på å fremme barnas sosiale kompetanse gjennom et tilpasset allmennpedagogisk tilbud.

Alle informantene nevner at de også har fokus på personalsamarbeid i forbindelse med voksenrollen, og at dette samarbeidet skjer både i møtesituasjoner og i hverdagssituasjoner i barnehagen. I møtesammenheng legger informant 1 vekt på hvordan de voksne snakker med barna, og informant 2 skriver at de arbeider med hva hver enkelt legger i voksenrollen. Dette kan sees i sammenheng med det Roland (2014, s.475) skriver, om at det er viktig at voksenrollen utøves på en konsistent måte, og at dette krever refleksjonsarbeid og samarbeid i personalet. I samarbeidet som skjer i løpet av dagen legger informantene vekt på å gi positive eller konstruktive tilbakemeldinger til personalet, og informant 3 nevner også veiledning og samtaler. Dette kan knyttes til det Gotvassli (2013, s.80-81) skriver, om at kommunikasjon er en viktig faktor i lederskap, og at veiledning er et viktig hjelpemiddel i det pedagogiske arbeidet. Gjennom refleksjon i veiledning kan personalet blant annet bli bevisst på sine egne ressurser og muligheter (Mørreaunet, 2014, s.151). Å gi konstruktive tilbakemeldinger på personalets arbeid er også sentralt for å skape trivsel og trygghet (Haugen & Skogen, 2013, s.114).

I definisjonen på ledelse står det blant annet at lederen skal organisere og gjennomføre arbeidet gjennom kommunikasjon med personalet (Skogen, 2013, s.26). Det er noe ulikt hvilke situasjoner informantene legger vekt på samarbeid med personalet i, samt hva de legger vekt på. Likevel kan det tyde på at personalsamarbeid, både i møtesammenheng og i hverdagssituasjoner, kan være en viktig del av den pedagogiske lederens ansvar i forbindelse med å fremme sosial kompetanse. I tillegg til at det kan være hensiktsmessig for den pedagogiske lederen å legge vekt på kommunikasjon og samarbeid med personalet i forbindelse med utarbeiding, gjennomføring og evaluering av tiltak.

6.0 Avslutning

Problemstillingen jeg har undersøkt i denne studien er: *Hvordan kan pedagogisk leder bidra til å fremme barns sosiale kompetanse?*

Gjennom denne studien opplever jeg at jeg har opparbeidet meg både innsikt i og kunnskap om den pedagogiske lederens rolle i å fremme sosial kompetanse, som jeg kan ta med meg videre inn i mitt arbeid i barnehagen. Jeg opplever derfor at denne studien har bidratt til å gjøre meg tryggere på hvordan jeg som fremtidig pedagogisk leder kan arbeide med dette temaet.

Datamaterialet og drøftingen viser at det er både likheter og ulikheter med tanke på hva informantene legger vekt på i arbeidet med å fremme sosial kompetanse. Siden det finnes flere ulike definisjoner på sosial kompetanse, kan dette påvirke hva ulike pedagogiske ledere legger i dette begrepet. Som igjen kan påvirke hvordan de arbeider med temaet i barnehagen. Likevel opplever jeg at drøftingen viser hva det kan være hensiktsmessig for en pedagogisk leder å legge vekt på i arbeidet med å fremme barns sosiale kompetanse.

Drøftingen viser at den pedagogiske lederen bør være bevisst på de uformelle læringssituasjonene som oppstår i løpet av barnehagehverdagen. Disse situasjonene kan bidra til å gi barna den kunnskapen og muligens motivasjonen de trenger for å ta i bruk sine sosiale ferdigheter.

Den pedagogiske lederen bør også være bevisst på organiseringen av barnegruppa og sammensetningen av denne. Funn fra drøftingen viser at mindre grupper kan være positivt for barna og deres utvikling av sosial kompetanse, og at tilpassing av tilbudet ved hjelp av mindre grupper, kan være hensiktsmessig for å fremme barnas sosiale kompetanse. Samtidig viser drøftingen av den pedagogiske lederen kan møte på utfordringer i barnehagehverdagen som kan påvirke mulighetene til å organisere barna mindre grupper.

Funn fra både datamaterialet og drøftingen viser at voksenrollen har betydning for arbeidet med å fremme barnas sosiale kompetanse. Drøftingen viser også at den

autoritative voksenstilen kan være mest hensiktsmessig i dette arbeidet, og at den pedagogiske lederen derfor bør legge vekt på denne voksenstilen.

Funnene fra drøftingen viser også at den pedagogiske lederen bør legge vekt på et systemperspektiv i motsetning til et individperspektiv. Drøftingen viser at systemperspektivet både kan knyttes til voksenrollen og til organiseringen av barnegruppa i forbindelse med å fremme sosial kompetanse gjennom et tilpasset allmennpedagogisk tilbud. Det kan derfor være hensiktsmessig for den pedagogiske lederen å ta utgangspunkt i et systemperspektiv i arbeidet med å fremme barns sosiale kompetanse.

At samarbeid med personalet kan være en viktig del av den pedagogiske lederens ansvar i forbindelse med å fremme barns sosiale kompetanse, vises både i funnene fra datamaterialet og fra drøftingen. Drøftingen viser at personalsamarbeid kan være hensiktsmessig med tanke på kommunikasjon og veiledning i forbindelse med voksenrollen, både i møte- og hverdagssituasjoner. Det viser også at den pedagogiske lederen bør kommunisere og samarbeide med personalet i forbindelse med utarbeiding, gjennomføring og evaluering av tiltak.

Jeg opplever at alle faktorene ovenfor er viktige, og at det derfor er utfordrende å svare konkret på hvordan pedagogiske ledere kan bidra til å fremme barns sosiale kompetanse. Flere av disse faktorene går derimot inn i hverandre, og jeg opplever at det er to faktorer som skiller seg ut. Dette er personalsamarbeid og systemperspektiv, siden de omfatter flere av de andre faktorene som kom frem i drøftingen. Blant annet kan den pedagogiske lederen samarbeide med personalet med tanke på voksenrollen og utarbeiding, gjennomføring og evaluering av tiltak som kan bidra til å fremme barns sosiale kompetanse. I tillegg kan organisering av barnegruppa og tilpassing av tilbudet med utgangspunkt i et systemperspektiv, bidra til å fremme barns sosiale kompetanse.

Oppsummert kan jeg dermed si at en pedagogisk leder som har et godt samarbeid med personalet og tar utgangspunkt i et systemperspektiv, kan bidra til å fremme barns sosiale kompetanse gjennom det allmennpedagogiske tilbudet.

7.0 Litteraturliste

- Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2014). Bacheloroppgaven. I Bergsland, M. D. & Jæger, H. (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. (s.51-87). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Bleken, U. (2005). *Førskolelærer og leder: En kompleks og viktig oppgave*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Børhaug, K. & Lotsberg D. Ø. (2016). *Barnehageleing i praksis*. Oslo: Det norske samlaget.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Elliott, S. N. & Gresham, F. M. (2002). *Undervisning i sosiale ferdigheter: En håndbok*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Gotvassli, K. Å. (2013). *Boka om ledelse i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugen, R. & Skogen, E. (2013). Holdninger og kommunikasjon. I Skogen, E. (Red.), Haugen, R., Lundestad, M. & Slåtten, M. V., *Å være leder i barnehagen*. (2.utg., s.105-116). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2009). *Kvalitet i barnehagen*. (St.meld. nr. 41 (2008-2009)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/>
- Lamer, K. (2014). *Dette vet vi om barnehagen: Sosial kompetanse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Lyngseth, E. J. (2014). Forebyggende muligheter i barnehagen gjennom kartlegging og tidlig innsats. I Glaser, V., Størksen, I. & Drugli, M. B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen: Forskning og praksis*. (s.307-323). Bergen: Fagbokforlaget.
- Mørreaunet, S. (2014). Ledelse av veiledning i en lærende barnehage. I Mørreaunet, S., Gotvassli, K. Å., Moen, K. H. & Skogen, E. (Red.), *Ledelse av en lærende barnehage*. (s.147-172). Bergen: Fagbokforlaget.
- Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier: Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ogden, T. (2018, 30. august). Sosial kompetanse og sosial læring hos barn og unge. Hentet fra <http://tidliginnsats.forebygging.no/Artikler--Kronikker/Sosial-kompetanse-og-sosial-laring-hos-barn-og-unge1/>
- Overland, T. (2015, 8. september). Tilpasset opplæring – inkludering og fellesskap. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/inkludering-og-fellesskap/>
- Pedersen, K. (2015). *Ut fra egne forutsetninger: Inkluderende pedagogikk i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Roland, P. (2014). Forebygging av aggresjon og mobbing i barnehagen. I Glaser, V., Størksen, I. & Drugli, M. B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen: Forskning og praksis*. (s.466-479). Bergen: Fagbokforlaget.
- Skogen, E. (2013). Ledelse i barnehagen. I Skogen, E. (Red.), Haugen, R., Lundestad, M. & Slåtten, M. V., *Å være leder i barnehagen*. (2.utg., s.23-53). Bergen: Fagbokforlaget.
- Størksen, I. (2014). Sosial utvikling. I Glaser, V., Størksen, I. & Drugli, M. B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen: Forskning og praksis*. (s.74-99). Bergen: Fagbokforlaget.

Zachrisson, H. D., Backer-Grøndahl, A., Nærde, A. & Ogden, T. (2012). *Smått er godt: Sosial kompetanse og atferd hos 3-åringar – sammenhenger med barnehagebruk og kjennetegn ved barnegruppen* (Rapport til Kunnskapsdepartementet). Hentet fra

<https://www.barnssosialeutvikling.no/getfile.php/136217-1337002562/Bilder/Barnssosialeutvikling/Rapport%20til%20KD%20fra%20Atferdssenteret%20Mars%202012%20Klar%20for%20nettet%20%282%29.pdf>

8.0 Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjons- og samtykkeskjema

HØGSKULEN
I VOLDA

Vil du delta i bachelorprosjektet *Sosial kompetanse og pedagogisk leders rolle?*

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i **et bachelorprosjekt** der formålet er å få større innsikt i hvordan pedagogisk leder kan bidra til å fremme sosial kompetanse gjennom allmennpedagogiske tiltak. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om mål for prosjektet og hva deltakelsen vil ha å si for deg. **På grunn av den alvorlige situasjonen med coronasmitte vil det ikke være mulig med intervju med personlig oppmøte. Jeg håper derfor at dette intervjuet kan bli gjennomført ved at du som informant svarer skriftlig på tilsendt spørreskjema. Jeg er svært takknemlig for at du stiller opp, slik at jeg kan gjennomføre utdanningen min dette vårsemesteret som planlagt.**

Formål

I dette bachelorprosjektet vil jeg se på pedagogisk leder sin rolle i arbeidet med å fremme sosial kompetanse i barnegruppa, gjennom allmennpedagogiske tiltak. Jeg vil undersøke hvordan pedagogisk leder kan arbeide med dette temaet gjennom planlegging og organisering, personal- og foreldresamarbeid, og gjennom arbeidet med barna på avdelingen/basen. Jeg har valgt å fokusere på det allmennpedagogiske, som vil si alt som ikke kan defineres som spesialpedagogisk, og på de eldste barna (3-6år) i barnehagen.

Problemstillingen jeg vil undersøke er:

Hvordan kan pedagogisk leder bidra til å fremme sosial kompetanse gjennom allmennpedagogiske tiltak?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen i Volda ved dosent Bente Vatne er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Fordi du er pedagogisk leder, er det interessant for meg å samle inn data fra deg for å få rikere kunnskap om dine erfaringer med temaet sosial kompetanse. Jeg vil intervjuer pedagogiske ledere som arbeider på storbarnsavdeling/-base (3-6 år).

Jeg har fått kontaktopplysningene om deg av styrer/av deg.

Hva vil det ha å si for deg å delta?

Dersom du vil delta i prosjektet vil det innebære at du svarer skriftlig på alle spørsmålene i intervjuguiden min. Svarene skrives direkte inn i intervjuguiden, hvor jeg har markert hvor du kan skrive svarene dine. Den utfylte intervjuguiden sendes til meg på e-post, som vedlegg (dokument). Svarene fra intervjuguiden vil bli registrert i en låst datamaskin. Det er viktig at du ikke skriver sensitive opplysninger i svarene.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å gi noen årsak. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg om du ikke vil delta eller velger å trekke deg senere. Alle opplysninger om deg vil bli slettet. Du kan trekke deg ved å kontakte emne- og prosjektansvarlig Bente Vatne per e-post eller per telefon (se nedenfor).

Personvernet ditt – hvordan tar vi vare på og bruker opplysningene dine

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har gjort rede for i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som blir lagret på egen navneliste, skilt fra det andre datamaterialet. Data vil bli lagret på en låst datamaskin.

I tillegg til meg selv er det bare ansvarlig for prosjektet ved Høgskulen i Volda, dosent Bente Vatne, som vil ha tilgang til datamaterialet.

E-post med svar på intervjuguiden, vil bli slettet når datamaterialet er lagret på låst datamaskin, og datamaterialet blir slettet ved prosjektslutt 15. juni 2020.

Rettighetene dine

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av personopplysningene dine, og
- å sende klage til Personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av personopplysningene dine.

Dersom du ønsker å få innsyn, slettet eller rettet personopplysningene i datamaterialet, kan du ta kontakt med emne- og prosjektansvarlig Bente Vatne per e-post eller telefon.

Hva skjer med opplysningene dine når jeg avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal avsluttes innen 15. juni 2020. Alle personopplysninger og datamateriale vil bli slettet når prosjektet er avsluttet.

På oppdrag fra Høgskulen i Volda har NSD (Norsk senter for forskningsdata AS) vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan du finne ut mer?

Om du har spørsmål til bachelorprosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- (veileder)
- Bente Vatne (emne- og prosjektansvarlig) 70075356
bente.vatne@hivolda.no
- Høgskulen i Volda ved personvernombud: Cecilie Røeggen, 70075073
personvernombod@hivolda.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost
(personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Høgskulen i Volda er stengt, så kontakten må gjennomføres gjennom e-post.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Dosent Bente Vatne

Student

Samtykkeerklæring

Samtykket skal gjøres skriftlig.

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet *Sosial kompetanse og pedagogisk leders rolle*, og jeg har fått mulighet til å stille spørsmål om prosjektet. Jeg gir samtykke til:

- å delta i skriftlig intervju

Jeg gir samtykke til at mine opplysninger blir behandlet frem til prosjektet er avsluttet, 15. juni 2020.

(Signert av informant, dato)

NB! Det er viktig at de signerer på alle ark.

Vedlegg 2: Spørreskjema

Spørreskjema.

I min bacheloroppgave ønsker jeg å undersøke hvordan pedagogisk leder kan bidra til å fremme den sosiale kompetansen i barnegruppa, gjennom allmennpedagogiske tiltak.

Det finnes mange ulike definisjoner på sosial kompetanse i faglitteraturen. Likevel skriver Ogden (2015, s.27) at det er bred enighet om at det handler om å etablere positive sosiale relasjoner, tilpasse seg eller påvirke normer og forholde seg til sosiale forventninger. I Rammeplanen beskrives sosial kompetanse som en forutsetning for å fungere godt sammen med andre, og at det omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill (Kunnskapsdepartementet, 2017, s22).

Med tanke på det allmennpedagogiske, vil jeg ta utgangspunkt i at dette innebærer alt arbeid som ikke kan defineres som spesialpedagogisk. I Rammeplanen står det at barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, og at dette også gjelder når barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.40).

Informasjon om informant og avdeling/base.

Før du begynner å svare på hovedspørsmålene, ønsker jeg litt informasjon om deg og den avdelingen/basen du arbeider på.

Informantens bakgrunn.

- Utdanning.
- Hvor lang erfaring har du med å arbeide i barnehage, både der du arbeider nå og tidligere arbeidsplass?
- Hvor lenge har du arbeidet som pedagogisk leder?

Skriv ditt svar her:

Informasjon om avdeling/base.

- Antall barn og aldersgruppe.
- Antall voksne.
- Hvilken utdanning og stillinger har personalet på avdelingen?

Skriv ditt svar her:

Spørsmål.

Videre har jeg delt spørsmålene inn i tre kategorier. **Alle spørsmålene handler om sosial kompetanse og allmennpedagogiske tiltak, også når det ikke er formulert i spørsmålet.**

Pedagogisk leders rolle.

- 1) Hva gjør du som pedagogisk leder for å fremme den sosiale kompetansen blant barna på din avdeling/base?
 - a) I forbindelse med planlegging og organisering av hverdagen i barnehagen.
 - b) I forbindelse med samarbeid med personalet.
 - c) I forbindelse med foreldresamarbeid.

Skriv ditt svar her:

Spørsmål 1a:

Spørsmål 1b:

Spørsmål 1c:

- 2) Hvilke utfordringer har du møtt på i dette arbeidet?

Skriv ditt svar her:

Videre har spørsmålene ett eller flere oppfølgingsspørsmål, men det er også viktig at du svarer på hovedspørsmålene.

Arbeid med barna.

3) Hvordan opplever du at personalets holdninger og handlinger kan bidra til å fremme barnas sosiale kompetanse?

- Oppfølgingsspørsmål:

- a) Hvilket fokus har du på dette i samarbeidet med personalet?
- b) Hvilke utfordringer har du opplevd i sammenheng med dette?

Skriv ditt svar her:

Spørsmål 3:

Oppfølgingsspørsmål 3a:

Oppfølgingsspørsmål 3b:

4) Hvilke erfaringer har du med å organisere barnegruppa i mindre grupper i forbindelse med å fremme sosial kompetanse?

- Oppfølgingsspørsmål:

- a) Eventuelt hvilke muligheter og utfordringer har du opplevd i forbindelse med dette?

Skriv ditt svar her:

Spørsmål 4:

Oppfølgingsspørsmål 4a:

5) Hvilke erfaringer har du med å fremme sosiale ferdigheter i barnegruppa? (dette kan være samarbeid, selvkontroll, selvhevdelse, ansvar, empati)

- Oppfølgingsspørsmål:

- a) Hvilke utfordringer har du møtt i sammenheng med dette?

Skriv ditt svar her:

Spørsmål 5:

Oppfølgingsspørsmål 5a:

6) Hvilke erfaringer har du med å tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet for de barna som har behov for ekstra støtte i sin utvikling av sosial kompetanse?

- Oppfølgingsspørsmål:

a) Hvilke utfordringer har du opplevd i forbindelse med dette?

Skriv ditt svar her:

Spørsmål 6:

Oppfølgingsspørsmål 6a:

Kartlegging og observasjoner.

7) Hvilke erfaringer har du med å bruke observasjoner og kartlegging i forbindelse med å fremme sosial kompetanse? (både av enkeltbarn og barnegruppa)

- Oppfølgingsspørsmål:

a) Hvilke observasjons- og kartleggingsmetoder bruker dere på din avdeling/base?

b) Hvordan blir informasjonen som blir samlet inn via kartlegging og observasjon, brukt videre i arbeidet med å fremme sosial kompetanse?

c) Hvilke utfordringer har du møtt på i forbindelse med dette?

Skriv ditt svar her:

Spørsmål 7:

Oppfølgingsspørsmål 7a:

Oppfølgingsspørsmål 7b:

Oppfølgingsspørsmål 7c:

Er det eventuelt noe annet du vil legge til?

Takk for ditt samarbeid, og for at du var villig til å stille som informant i forbindelse med min bacheloroppgave.